

tilmadi. Kichik hajmdagi araxnoidai kistalar 1- guruhda 2-guruhda nisbatan deyarli 1,5 barobarga ko'p aniqlandi va bu bolalarning natal davridagi jarohatlarida qon quyulishlari bo'lganligini isboti bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. MMD si bo'lgan bolalarning neyrovizualizatsion MRT tekshiruvlari natijalarini tahlil qilib quyidagi xulosa'aiga kelish munikin:- diqqat yetishmovchiligi va giperaktivlik sindromi bo'lgan bolalar bosh miya MRT tasvirida asosan po'stloq atrofiyasi kognitiv hamda xulq faoliyatlariga javob beruvchi .hona sohasida (40%) kuza-

tildi: - nutqiy rivojlanish buzilishlari bo'lgan bolalar bosh miya MRT tasvirida miya po'stloq'ining atrofiyasi kognitiv faoliyatga javob beruvchi pe- shona sohasida hamda nutqiy faoliyatga javobgar chakka sohasida (53%) qayd etildi; - MRT ko'rsatkichlari ma'lum ma'noda klinik, neyrop- sixologik va neyrofiziologik tekshiruvlar natijalari bilan to'g'ri korrelyatsiyaga ega bo'ldi; - MRT tekshiruvi bolalarning hayotlik davrida perinatal patologiyalar oqibatida bolalar bosh miyasida ro'y bergan morfofunktsional o'zgarishlarni o'rganishga imkon beradi.

Adabiyotlar

1. Azimova X.M. Роль перинатальных факторов в нарушениях нервно-психического развития детей раннего возраста // Неврология. - Ташкент, 2006.-№1 (29).-С. 20-23.
2. Ахутина Т.В., Пылаева Н.М. Методология нейropsychологического сопровождения детей с неравномерностью развития психических функций / А.Р. Лурия и психология XXI века. Доклады II Международной конференции, посвященной 100-летию со дня рождения А. Р. Лурия /Под ред. Т. В. Ахутиной и Ж. М. Глозман. - М.: ООО Федоровец, 2003. - С. 181-189.
3. Ибодуллаев З.Р. Сопоставительное изучение нейropsychологических синдромов и данных компьютерной (магнитно-резонансной) томографии при церебральных инсультах полушарной локализации /■'Неврология. - Ташкент. 2004. -Т.1, №21. -С. 24-25.
4. Муминова Л.Р. Рухий ривожланишда оркада колган бошлангич синф укучиларнинг диагностикаси /•Метод, тавсиялар. Тошкент, 2004.29 бет
5. Shaw P., Lerch .1., Greenstein D., Sharp W. l ongitudinal mapping of conical thickness and clinical outcome in children and adolescents with attentiondeficit hyperactivity disorder // Arch. Gen. Psych. - 2006. - Vol. 63, № 5. - P. 540-549.

6.

G'iyosov Z.A.,
Maxsumxonov K.A.,
Yulchiev A.A.

FARG'ONA VILOYATIDA AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILGAN TUGALLANGAN SUISID HOLATLARINING SUD-TIBBIY TAHLI Sud-tibbiy ekspertiza Bosh byurosi

Tugallangan suisid hozirgi kunda o'tkir ijli- moi- tibbiy muammolardan biri ekanligi ko'pchilik tomonidan e'tirof etilgan. Jaxon sog'likni saqlash tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra yiliga 1.000.000 kishi. yoki kuniga taxmi- nan 3000 dan ortiq shaxs ushbu hodisaning qurboni bo'layotganligi yuqoridagi fikrni tasdiqiydi (JSST, 2005).

Sud-tibbiy ekspertiza xizmatining rasmiy hiso- bot ma'lumotlari ushbu hodisa bizning mamlakat- da ham ancha dolzarb ekanligini ko'rsatmoqda. Xususan, 2010 yilda tugallangan suisid bilan bog'liq jami 1624 ta murdalar sud-tibbiy eksperti- zasi o'tkazilgan bo'lsa, 2011 yilda ushbu ko'rsatkich 1802 taga teng bo'lgan.

Autoagressiya harakatlarini ayollar tomonidan ham sodir etilayotganligi, dinamikada ularning jami suisidga nisbatan ulushining ortib borayot- ganligi o'z joniga qasd qilish holatlarining fojiali oqibatlarini yanada yaqqolroq namoyon etadi [2, 3].

So'nggi holatni inobatga olib ushbu maqolada Farg'ona viloyatida turli yillarda ayollar tomonidan sodir etilgan tugallangan suisid hodisalarining ularning xavf

omillari nuqtai-nazaridan tahlil qilish maqsad qilindi.

Tekshiruv materiallari va usullari. Tugallangan suisid ijtimoiy-tibbiy hodisa ekanligini inobatga olib tekshiruv yo'llari shartH ravishda uch davrga bo'lindi. Bunda. birinchi davrni sobiq ittifoqning so'nggi yillari (1985-86), ikkinchi davrni yangi mustaqil davlatni shakllanish yillari (1995-96) va uchinchi davrni esa dinamik iqtiso- diy rivojlanish kuzatilayotgan oxirgi ikki yil (2010-11) tashkil etdi.

Mazkur yillarda Farg'ona viloyati STE byuro- sida ayollar tomonidan sodir etilgan va tugallangan suisid bilan bog'liq bo'lgan jami 300 ta murda sud-tibbiy ekspertizasi o'tkazilgan. Tekshiruv ja- rayonida ushbu ekspertiza materiallari atroflicha o'rganildi. Bunda dastlab 24 ta belgidan iborat ma'lumotlar bazasi yaratildi, ular maxsus belgi- langan tartibda kompyuterga, Microsoft Excel das- turiga kiritildi va ularga statistik ishlov berildi.

Alohida ta'kidlash lozimki, murdaning sud- tibbiy ekspertizasi, qo'shimcha laboratoriya tek- shiruvlari natijalari, katamnez va taqdim etilgan tibbiy xujjatlar bo'yicha o'limning vujudga kelishi haqiqatdan ham suisid bilan bog'liq ekanligi shub- ha uyg'otmagan holatlarga tekshiruvlarga ob ekt sifatida olindi.

Tekshiruv natijalari: Tadqiqot yillari bo'yicha ayollar tomonidan sodir etilgan suisid holatlari turg'un ortib borish dinamikasiga ega bo'lgan. Xususan, 1985 yilda 29 la sodir etilgan bo'lsa, 2011 yilda ushbu

ko'rsatkich 97 ni tashkil etgan. Ayollar tomonidan amalga oshirilayotgan autoagressiya harakatlarini ortib borayotganligi. mazkur hodisalarning viloyatdagi jami zo'raki o'limga va jami suisidga nisbatida ham o'z aksini topgan (jadval 1).

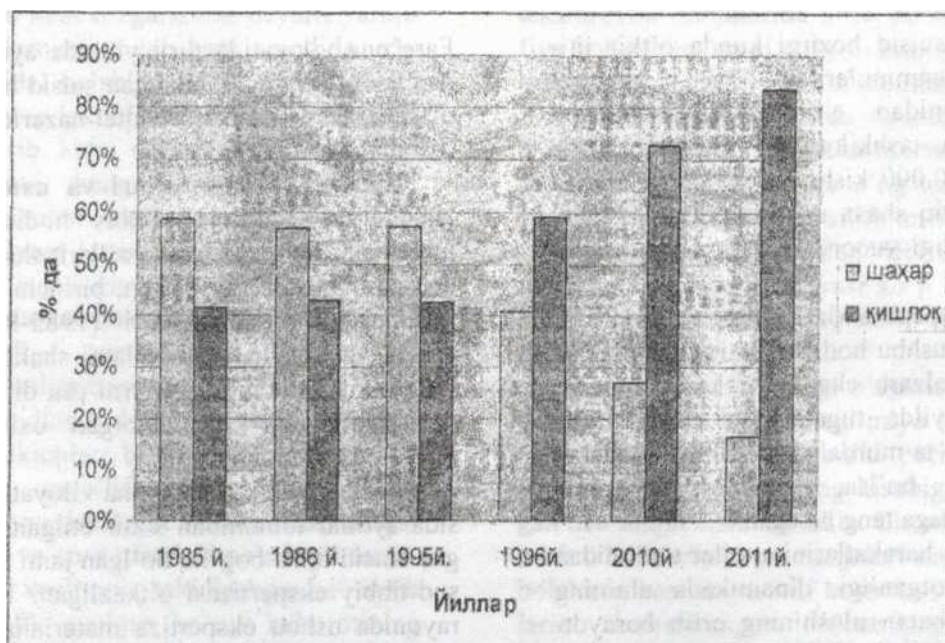
Ayollar tomonidan sodir etilgan suisid holatlarin- ing tekshiruv yillaridaga jami zo'raki o'limga va jami suisidga nisbati.

Jadval I

Yillar	Jami	Viloyatdagi	Ayollar	Ayollar tomonidan sodir etilgan tugallangan suisid (%)	
				jami zo'raki o'limga nisbatan	jami suisidga nisbatan
1985	714	96	29	4,06	30,2
1986	744	112	37	4,97	33.03
1995	662	104	14	2,11	13.46
1996	849	207	49	5,77	23,67
2010	1025	230	74	7,23	32,17
2011	1108	254	97	8,75	38,19

Tugallangan suisidning tarqalganlik darajasini yanada aniqroq baholash imkonini beradigan ko'rsatkichlardan biri bu, ushbu hodisalar sonini shu hududda istiqomat qilayotgan 100.000 aholiga nisbatidir. So'nggi holatni inobatga olib, ayollar tomonidan sodir etilgan suisidni tekshiruv yillari bo'yicha 100.000 ayollar soniga nisbati ko'rib chiqilganda eng past ko'rsatkich 1995 yilda (1,1), eng yuqori ko'rsatkich esa 2011 yilda (6,1) qayd etildi.

Hodisalarning 34% shaxarlarda, 66% qishloq hududlarida sodir etilgan. Ammo, tekshiruvlar yillari bo'yicha ushbu nisbat jiddiy farqlanishi 1 - rasmda yaqqol namoyon bo'lgan. Zero, qishloq- larda sodir etilayotgan hodisalar sonining keskin ortayotganligi, xususan 2011 yilda jami suisidning 84% qishloq joylarida sodir etilganligi e'tiborni jalb etadi.

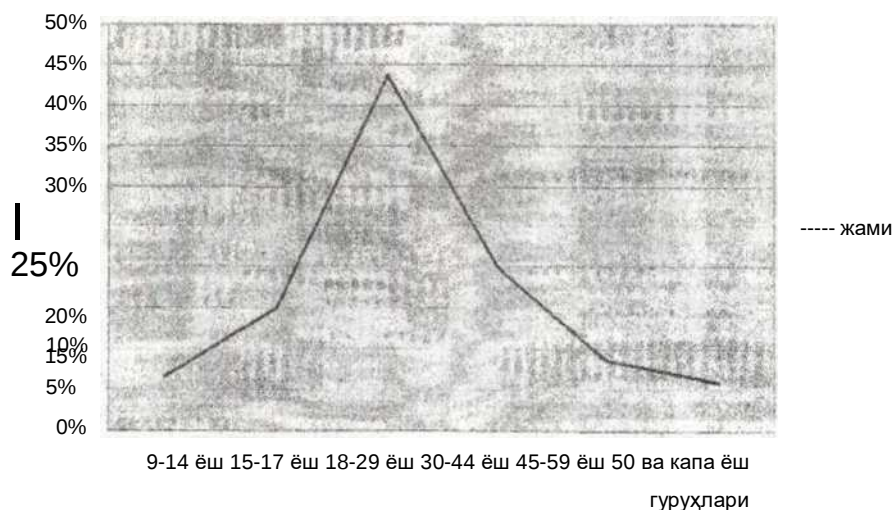

Rasni 1. Hodisalarni tekshiruv yillari bo'yicha hududiyik xususiyatlari

Ayollar tomonidan sodir etilgan autoagressiya

harakatlari ularning yosh guruhlari bo'yicha

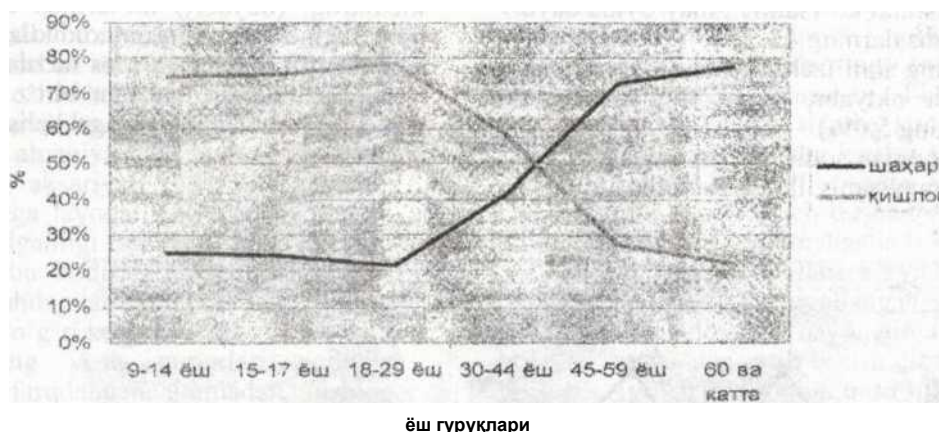
o'rganilganda maksimal ko'rsatkich 18-29 yosh- dagilar guruhida qayd etildi.

Rasm 2. Hodisalarni suisidentlarning yosh guruhlari byoyicha xususiyati

Yosh guruhlari hududlar bo'yicha tahlili ham e'tiborni jalb etadi. Jumladan, autoagressiya harakatlari qishloq joylarda yoshlar tomonidan (18-29 yoshgacha),

shaxarlarda esa asosan katta yoshdagilar (45 dan yuqori) tomonidan sodir etilgan (3 rasm).

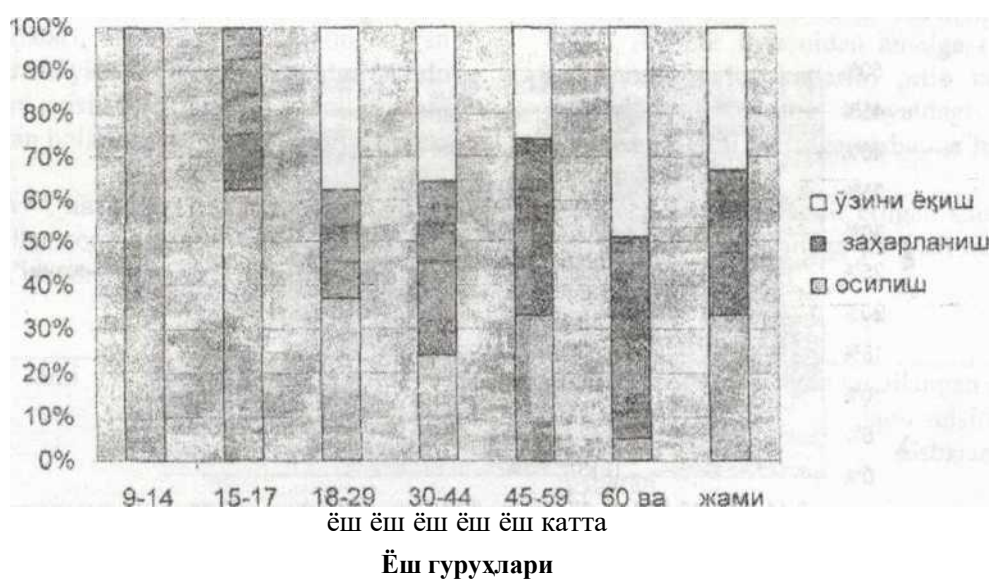
Rasm 3. Suisidentlarning yosh guruhlari hududlar bo'yicha xususiyatlari

Ya'ni, shaharlarda 14 yoshgacha bo'lgan suisidentlarning 25%, 60 dan yuqori yoshdagilarning esa 78% sodir etilgan. Qishloq hududlarida esa aksincha vaziyat: 14 yoshgacha suisidentlarning - 75%, 60 dan yuqori yoshlarning esa - 22% qayd etilgan.

Tugallangan suisidni sodir etish usullarining tahlilida ma'lum bo'ldiki, jami hodisalarning 77.7 foizini osish, 16,0% o'tkir zaharlanish, 5,0% o'zini o'zi osish orqali amalga oshirilgan. Boshqa usullar (balandlikdan tashlash, temir yo'l travmasi, o'tkir jismlardan jarohat yetkazish) kam holatlarda foydalaniigan va ular jami hodisalarning 1,3% ni tashkil etgan.

Suisid usullarini yosh guruhlari bo'yicha xususiyati yorganilganda kichik yoshlarda asosan o'zini osish orqali o'z joniga qasd qilish harakatlari amalga oshirilgan bo'lsa, katta yoshlarda o'tkir zaharlanish va o'zini osish holatlarining ortib borishi qayd etildi. Xususan, osilish holati 14 yoshgacha 100%, 15-29 yoshlarda 85% ni tashkil etgan bo'lsa, 60 yoshlardan yuqorida ushbu ko'rsatkich 27.8% ga teng bo'lgan. Aksincha, o'tkir

zaharlanish holati 14 yoshgacha umuman bo'lmagan, 15-29 yoshlarda 11,5% ga teng bo'lgan, 60 yoshlardan yuqorida esa 50,0% hodsalar aynan ushbu yo'l bilan sodir etilgan. Yz'ini osish holati bolalar va o'smirlarda (17 yoshgacha) umuman kuzatilmagan holatda 18-29 yoshlar guruhida jami hodisalarning 46,7%. 30-44 yoshlarda esa 26,7% qayd etilgan (4 rasm).

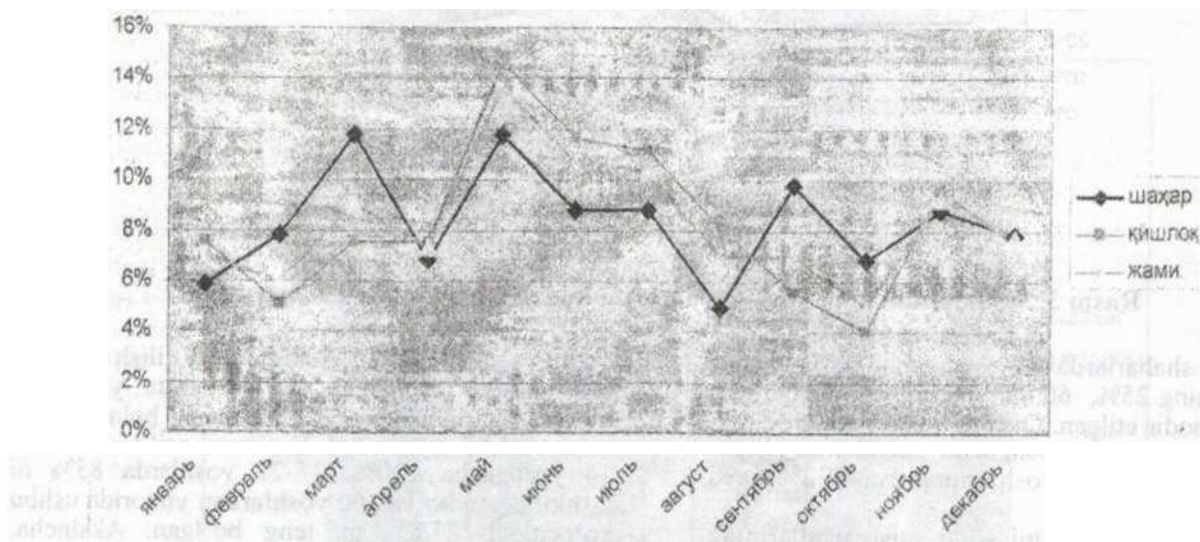

Rasm 4. Suisid usullarining yosh guruhlari bo'yicha xususiyati

Tugallangan suisid holatlarini sodir etilish darajasini yil mavsumiari bo'yicha xususiyati o'rganilganda ularning soni qish-baxor oylarida ortib borib, maksimal ko'rsatkich may oyida qayd etilgan (jami hodisalarning 13.7%). Yoz-kuz mavsumlarida ularning soni izchil kamayib borib, eng kam ko'rsatkich oktyabr oyiga to'g'ri kelgan (jami hodisalarning 5.0%).

Ayoilar tomonidan sodir etilgan autoagressiya harakatlarining mavsumiylik xususiyatlari xududlar

bo'yicha biroz farqlangan. Zero, birinchidan, shaxarlarda uchta ko'tarilish (mart, may, sentyabr, oylarida), qishloqlarda esa ikkita, asosiy (may) va kichikroq. (noyabr,) ko'tarilish davrlari kuzatilgan. Ikkinchidan, shaxar xududlaridagi hodisalar sonini ortib borishi va mos tarzda kamayish davrlari, qishloqlarga nisbatan biroz ertaroq, (taxminan I oy muddatga) yuzaga kelishi e'tibomi jalb etadi (Rasm 5).

Rasm 5. Mavsumiylikni xududlar bo'yicha xususiyatlari

Hodisalarning hafta kunlari bo'yicha tahlilida ikkita ko'tarilish davri farqlandi: dushanba (jami hodisalarning 18,0%) va payshanba kunlari (16,3%). Minimal ko'rsatkich esa yakshanba kuni to'g'ri kelgan (11,7%),

Hafta kunlari bo'yicha ko'rsatkichlar suisidentlarning yosh guruhlari bo'yicha farqlanishi aniqlandi. Jumladan. 60 dan yuqori yoshlarda maksimal ko'rsatkich dushanba kunida, minimal daraja chorshanba kunida qayd etilgan bo'lsa, 14

yoshgacha bolalarda aksincha, dushanbada eng kam, chorshanba kunida eng ko'p hodisalar sodir etilgan. Dam olish kun lari autoagressiya harakat- lari nisbatan kam kuzatilgan.

Muhokama. Ayollar tomonidan sodir etilayotgan suisid holatlarining soni tekshiruv yillari bo'yicha umuman olganda ortib borish dinamika- siga ega bo'lib, unga to'liqinsimon kechish xos bo'lgan. Ya'ni, bunda ikkita ko'tarilish davri farqlanadi. Birinchisi, kichikroq ko'tarilish 1985-86 yillar oralig'ida kuzatilib, hodisalarning soni bir yilda 24% ortgan. 1995 yilda esa tekshiruv yillari bo'yicha eng past ko'rsatkich qayd etilgan. Zero, ushbu yilda 1986 yilga nisbatan hodisalarning soni 62% ga kamaygan. Ammo, 1996 yildan esa ikkinchi ko'tarilish davri boshlanib, ushbu jarayon 2011 yilgacha davom etgan. Umuman olganda tadqiqot yillari bo'yicha hodisalarning soni 234% ga ortgan.

Hodisalarning xududiylik xususiyatlarini tekshiruv yillari bo'yicha tahlili natijalari ham e'tiborni jalb etadi. Jumladan, tekshiruv o'tkazilgan dastlabki yillarda hodisalarning aksariyati shaxarda yashovchi ayollar tomonidan (jami hodisalarning 57,5%) sodir etilgan bo'lsa, so'nggi yillarda esa aksincha, qishloq, xududlarida ayol- larning o'z joniga qasd qilish holatlarining ortishi bilan kechgan (ushbu yillardagi jami hodisalarning 74,5%).

Ushbu hodisalar sonining so'nggi yillarda keskin ortishida boshqa sabablar bilan bir qatorda viloyatda zo'raki o'lim holatlarini sud-tibbiy ekspertiza tekshiruvlari bilan qamrov holatining yaxshilanganligi ham ahamiyatli bo'lgan.

Hodisalarning aksariyati (44%) faqat 18-29 yoshdagi, mehnatga layoqatli bo'lgan ayollar tomonidan sodir etilganligi tashvishli holat [3]. Katta yoshlarda ushbu hodisalarning soni kamayib borib, yuqori yoshdagilar guruxiga jami hodisalarning faqat 6% to'g'ri kelgan.

Suisidentlarning yosh guruxlari xududlar bo'yicha keskin farqdan. Jumladan, qishloqlarda aksariyat suisidentlarni 30 yoshgacha bo'lgan qizlar va ayollar tashkil etgan bo'lsa (76,6%), shaharlarda aksincha katta va kexsa yoshdagi suisidentlarning nisbati yuqori bo'lgan (64,3%).

Hodisalar asosan o'zini osish orqali sodir etilgan va tekshiruv yillari bo'yicha ushbu ko'rsatkich jiddiy o'zgarmagan, lekin, suisid usullari suisidentlarning yosh guruxlari bo'yicha keskin farqlangan. Binobarin, kichik yoshlarda (30 yoshgacha hodisalarning 80%) o'zini osish orqali sodir etilgan bo'lsa, katta yoshlarda (44 yosh va undan yuqori) o'tkir zaharlanish va o'zini yoqish holatlari ko'proq kuzatilgan. O'zini osish esa jami hodisalarining

faqat 27,7% ni tashkil etgan.

Suisidni o'z-o'zini osish orqali sodir etish eng fojiali usullardan biri bo'lib, u ko'proq ayollar tomonidan amalda oshirilish bilan ajralib turadi. So'nggi holatni inobatga olib o'z-o'zini osish orqali sodir etilgan autoagressiya harakatlarini ayol suisidentlarning yosh guruhlari bo'yicha o'rganilganda ayrim xususiyatlar aniqlandi. Jumladan, bolalar va o'smirlarda (17 yoshgacha) ushbu usuldan umuman foydalanilmagan holatda, uining taxminan yarimi (46%) faqat 18-29 yosh- larga to'g'ri keinganligi e'tiborga molikdir. katta yoshlarda ushbu ko'rsatkich yana kamayib borish dinamikasiga ega bo'lgan (30-44 yoshlarda - 26,7%, 45-59 yoshlarda - 6,0%).

Ayollar tomonidan sodir etilgan tugallangan suisid holatlarining mavsumiylik xususiyatlarini o'rganilganda ular baxor oylarida ortib borish, yoz-kuz mavsumlarida kamayib borish dinamikasiga ega bo'lgan. Ushbu xususiyat xududlar bo'yicha biroz farqlangan. Binobarin, shaharlarda hodisalarning kechishi qishloklarga nisbatan 1,5- 2,0 oy muddatga ertaroq sodir bo'lishi e'tiborni jalb etadi. Xususan, eng yuqori daraja shaxarlarda mart, qishloq torda may oylariga to'g'ri kelgan. Shuningdek, eng kam ko'rsatkich shaxarlarda avgust, qishloqlarda esa oktyabr. oyida kuzatilgan.

Hafta kunlari bo'yicha o'rganilganda, eng yuqori ko'rsatkich dushanba, eng past ko'rsatkich yakshanba kunida qayd etilgan. Ushbu ko'rsatkichlar suisidentlarning yosh guruxlari bo'yicha farqlangan. Xususan, 14 yoshlargacha eng past ko'rsatkich dushanba kuni, eng yuqori ko'rsatkich esa chorshanba kuniga to'g'ri kelgan. Kexsa yoshlarda esa (60 yoshdan yuqori) aksincha, maksimal ko'rsatkich dushanba kunida qayd etilib, eng past daraja chorshanbada kuzatilgan.

Xulosa. Tadqiqot yillari bo'yicha ayollar tomonidan sodir etilgan tugallangan suisid holatlarining ulushi viloyatda qayd etilgan jami suisid holatlariga nisbatan ortib borish dinamikasiga ega bo'lgan. Ayollar o'z joniga qasd qilish harakatlarini asosan o'zini osish yo'li bilan sodir etgan. Tugallangan suisidni amalda oshirish usullari suisidentlarning yosh guruxlari bo'yicha farqlangan. Jumladan, katta yoshlarda o'tkir zaharlanish va o'zini yoqish holatlarining ulushi yuqori bo'lgan. Hodisalarning sodir etilishiga mavsumiylik xususiyati xos bo'lgan. Binobarin, baxor oylarida hodisalar ortib borish, yoz-kuz mavsumlarida esa izchil kamayib borish dinamikasiga ega bo'lgan. Ushbu xususiyatlar xududlar bo'yicha farqlangan. Hafta kunlari bo'yicha dushanbada maksimal, yakshanba kunida eng minimal ko'rsatkichlar qayd etilgan.

Adabiyotlar

1. Зеленская Т.М. «Социально значимые заболевания и социальная сфера». //Проблемы социальной гигиены здравоохранения и истории медицины, 2006., №5, С.25-30.
2. Миронец Е.Н., Петров Т.П. "Медико-статистический анализ завершённых суицидов в Чувашской Республике за 1992-1996 гг.". //Проблемы экспертизы в медицине, 2001.. №3, С.30-31
3. Юдинцева И В. «Анализ смертности трудоспособного населения Удмуртской Республики в результате самоубийств, несчастных случаев, отравлений и травм за период с 1989 по 2002 г.г.». //Проблемы экспертизы в медицине, 2005.. №4, С.24-27